Год I. Пятніца, 31 сьнежня (дзекабра) 1920 г. № 2.

НАША ДУМКА

Палітычная, экономічная і літэратурная тыднёвая газэта

ПАДПІСКА: на 3 месяцы 60 марак або 5 ф. мукі. | Цана асоб. нумэру 5 марак. | Адрэс: Вільня, Вострабрамская 5 (Пасаж).

З Новым Годам!

З Новым Годам я вітаю
Просты, бедны, люд мой родны
І найперш яму жадаю,
Каб ён стаўся ўжо свабодны!
Каб ад сну як прабудзіўся,
Сьмела голас свой падаў-бы
І каб болей ня нудзіўся,
А вясёла запяяў бы!
Каб з чужацкаю апекай
Край мой родны разьвітаўся
І каб з ёю ўжо навекі,
Ен навекі не спаткаўся!

Станіслаў Станкевіч.

* * *

— З Новым Годам, з новым шчасьцем! —
Чуем гэта кожны год.
Што-ж ты меў і што ты бачыў
Ад тых слоў, о мой народ?
—З Новым Годам, новым шчасьцем!—
Заставалася ў славах,
А „тутэйшы“ заставаўся
У горы, жалю і сьлязах.
— З Новым Годам, новым шчасьцем...
Што-ж? Мо‘ будзе гэты раз
Новы Год ужо запраўды
Новым шчасьцем дзеля нас.

Ігнат Дварчанін.

ВІЛЕНСКІ СОЙМ, ПЛЕБІСЦЫТ і БЕЛАРУСЫ.

Як ведама нашым чытачом, Тымчасовая Урадуючая Камісія Сярэдняй Літвы, бяручы ўладу над нашым Віленскім краем у свае рукі, абвесьціла скліканьне ў Вільні Сойму.

Адначасова Ліга Народаў, вырашаючы пытаньне аб прыналежнасьці спорных тэрыторый Віленшчыны і Горадзеншчыны да Польшчы ці Літвы, пастанавіла зрабіць на гэтых спорных тэрыторыях плебісцыт, каб народ мог высказацца, куды ён хоча належыць, ці да Літвы, ці да Польшчы.

Расейскія бальшавікі, пазіраючы на ход спркі з-за Віленшчыны, у канцы канцоў запратэставалі проціў прысутнасьці тут войскаў ген. Жэлігоўскага і проціў намярэньня Лігі Народаў зрабіць плебісцыт. Значыцца, бальшавікі і проціў плебісцыту і проціў Віленскага Сойму.

Урад Літоўскай рэспублікі выказаўся проціў плебісцыту на тэрыторыі Віленшчыны і Горадзеншчыны. Ен стаіць на грунце ўмовы Літвы з Расеяй, аддаўшай спорныя часьціны Віленшчыны і Горадзеншчыны Ліцьве. Адносіны Літоўскага Ураду да Тымчасовай Камісіі Сярэдняй Літвы і да яе намярэньня склікаць у Вільні Сойм могуць быць названы варожымі. Генарала Жэлігоўскага і Тымчасовую Камісію Літоўскі Урад лічыць мяцежнікамі і Віленскі Сойм—установай незаконнай.

Польскі Урад афіцыяльна прызнаў генарала Жэлігоўскага вышаўшым з паслушэнства Галоўнаму Польскаму Камандаваньню, значыцца,—мяцежнікам, але на яго працу глядзіць прыхільна, бо яна згаджаецца з мэтамі Польскага гаспадарства, жадаючага далучэньня Віленшчыны і Горадзеншчыны да Польшчы. Польскі Урад у прынцыпе згодзіўся на плебісцыт у Сярэдняй Ліцьве, лічучы, аднак, найлепшай формай плебісцыту Сойм, які хоча склікаць у Вільні Тымчасовая Камісія. З усяго відаць, што пытаньне аб нашым краі страшэнна запуталася і як яно ў канцы канцоў будзе вырашана, ня можна яшчэ з пэўнасьцю сказаць.

Горш за усе, што пытаньне аб той ці іншай прыналежнасьці нашага краю вырашаецца бяз голасу ўсіх зацікаўленых краёвых нацыянальнасьцяў.

Ліга Народаў гаворыць аб плебісцыту... Але *плебісцыт мае вырашыць толькі такое пытаньне: да Польшчы ці да Літвы.* Беларусь, як трэцяя старана, штучна выключаецца з ліку спаршчыкаў. Тым самым свабодны голас беларусаў на плебісцыту ня будзе ўчуты. Беларус будзе змушан ці устрымацца ад падачы свайго голасу, ці падаваць яго за Літву або Польшу, а гэта ужо ёсьць парушэньне самых сьвятых правоў беларускага народу, жадаючага быць незалежным і жыць у сваёй незалежнай бацькаўшчыне. Далей... *На якой тэрыторыі будзе адбывацца плебісцыт?* Калі толькі на той, катораяя знаходзіцца пад уладай Тымчасовай Камісіі, то ня можа быць і рэчы аб учасьцю беларусаў, бо для беларусаў зусім ясна, што тэрыторыя Сярэдняй Літвы штучна выразана з жывога цела Беларусі і Літвы. Праўда, на тэрыторыі Сярэдняй Літвы пражываюць у досыць значным ліку спольшчаныя беларусы і ліцьвіны, ёсьць таксама і палякі, каторыя, мы ведаем, цягнуць і будуць цягнуць да Польшчы. Аднак мы павінны адзначыць, што польскіх і спольшчаных элемэнтоў на тэрыторыі Сярэдняй Літвы зусім ня так многа,

Мы згаджаемся, што працэнт людзей, лічучых сябе палякамі і пражываючых у Сярэдняй Ліцьве ў сучасны мамэнт большы, як гэта паказана ў кніжцы кракаўскіх прафэсароў. Прычынай таму зьяўляецца выхад з бацькаўшчыны ў Расею жыхароў нашага краю, глаўным чынам — беларусаў, пад час нямецкага наступленьня. Да гэтай пары мала хто вярнуўся назад у свой край, бо немагчыма было вярнуцца. Дык няхай-жа вернуцца бежанцы, няхай і іх голас, голас мучальнікаў не па сваёй віне, ня будзе адкінуты.

Мы не баімося вынікаў плебісцыту, або выбараў у Сойм, навет пры сучасных варунках, пры якіх прапорцыянальныя адносіны нацыянальнасьцяў нашага краю зьмяніліся, д якуючы выхаду бежанцаў, не на нашу карысьць. Аднак мы ня можам усе-ж згадзіцца ні на якія плебісцыты ні на выбары у Сойм, глаўным чынам, з-за таго, што 1) не вярнуліся яшчэ з Расеі нашыя бежанцы-беларусы; 2) тэрыторыя (правізарычная) для плебісцыту, або выбараў у Сойм, зусім штучна выкраена з абшараў беларускіх і літоўскіх; 3) плебісцыт, загаданы Лігай Народаў, будзе вырашаць пытаньне аб далучэньні ці да Польшчы ці да Літвы, абмінаючы трэцюю старану — Беларусь, маючую, як мы ў тым пэўны, больш правоў на спорную тэрыторыю, ніж іншыя прэтэндэнты; 4) Сойм у Вільні пры сучасных варунках і на асновах, на якіх ён склікаецца, не выкажа голасу ўсіх нацыянальнасьцяў краю, што зусім ясна стала пасьля таго, як кіруючыя Віленскія арганізацыі беларусаў, жыдоў і ліцьвіноў, як то: Нацыянальны Беларускі Камітэт, Часовы Літоўскі Камітэт і Жыдоўская Гміна адмовіліся ад выбараў у Сойм.

Ітак, ні Сойм ні плебісцыт, пры тых варунках, у якіх яны маюць намярэньне адбыцца, і на тых асновах, каторыя заложаны ў іх, ня могуць быць прыняты беларусамі.

Нам здаецца, што і плебісцыт і сойм у Вільні мелі-б пад сабой хоць якую-небудзь падставу толькі тады, каб 1) тэрыторыя, на якой мае адбыцца плебісцыт, або выбары ў Сойм, была пашырана на ўсход хоць да граніц, уступленых Польшчы па прэлімінарнаму дагавору з Масквой, а на захадзе дасягала так званай Лініі Кэрзона, больш-менш саўпадаючай з этнаграфічнымі граніцамі паміж Беларусьсю і Польшчай, 2) каб плебісцыт вырашаў пытаньне аб далучэньні ня толькі да Літвы, або Польшчы, а і да Беларусі, 3) каб пры ўсім плебісцыт або выбары ў Сойм адбываліся пры варунках, карысных не для аднэй якой-небудзь нацыянальнасьці, а для усіх нацыянальнасьцяў краю.

М. К—ч.

У чым наша моц?

Нашая слабасьць у нашай цемнаце, несьвядомасьці і нядбайнасьці, — а ў чым-жа наша моц?

Моц наша, вялікая моц, хаваецца ў нашай справядлівасьці і ў нашай простасьці.

Нашыя ідэі, нашыя думкі справядлівыя. Мы нікога ня прымушаем адракацца ад свае нацыі, ад свае моцы, ад свае нацыянальнае вольнасьці. Мы ня вымагаем, каб у Маскве ці ў Варшаве тамтэйшы народ пісаўся ў беларусы, каб ён прасіў Лігу Народаў аб далучэньні яго да нас, да Беларусі. Мы ня йдзём ані туды, ані туды з сваімі парадкамі, з сваею лаянкай і бізуном. Не! ідэя наша справядлівая і мы ня хочам другому таго, чаго не пажадаем сабе

І ў гэтым наша моц,—вялізманная, надзвычайная моц усякае справядлівае ідэі. Падумайце самі: у нашых ворагаў і войска, і грошы, і вялікая арганізаванасьць, а ў нас няма а нічога, апроч нашай духоўнай моцы, нашай справядлівасьці. І вось, дзеля таго ня могуць нас падужаць. Бо з нашага боку праўда. Прыедзе наняты панамі аратар, намаўляе-намаўляе далучацца, каб далучыць нашыя землі да панскае кішані, а пачуе народ адно справядлівае слова ад свайго чалавека, — і прапала дарма ўся брахня аратара. Бо народ чуе, дзе праўда, дзе справядлівасьць, а справядлівасьць гэтая з нашага „простага“, „тутэйшага“, „беларускага“ боку. І як ня круцяць, як ня муцяць, як не карыстаюць з таго, што мы не аднае рэлігіі, і шмат сярод нас цёмных, а нічога ня зробяць. За сотні гадоў рады не далі, то не дадуць і цяпер. Дурны той, хто ймець веры, што ў наш век можна далучыць чужую зямлю і перавярнуць на свой абраз чужы народ. Мінуліся тыя часы. І той, хто цяпер адракаецца ад свае простае мовы неўзабаве дужа-дужа пашкадуець. Моц духоўная пераглецца ў матэрыю і ўсё сатрэць на сваёй дарозе.

Ад чаго-ж залежыць наша справядлівасьць?—Ад нашае простасьці. Ад таго, што сярод „простых“, сярод беларусаў, няма паноў. Бо, гэта панам для гешэфту патрэбны войны, далучэньні чужых земляў і народаў і ўсякі зьдзек і фальш. А просты народ з другім простым народам, заўсёды будуць мець згоду і спакой. Дзякуючы гэтай простасьці, беларускае адраджэньне маець моцны социяльны характар, значыцца яно выключаець усю тую брыду ў жыцьці адраджоных нацый з панамі, якую мы бачым у цяперашні час. Зна-

чыцца, мы адраджаемся ня дзеля таго каб біць, драць, лупіць, зьняважаць, а дзеля таго, каб пабудаваць найлепшы тып „простага“ гаспадарства, дзе паноў ня будзе, а „просты“ чалавек будзе гаспадаром. Панам скрозь прыходзіць канец. Дык вось добра, што сярод нас, простых, няма іх. Добра, што нашы ворагі нацыянальныя і соцыяльныя сумяшчаюцца ў адных асобах. Лягчэй змагацца, болей зьберагаем моцы. Будзем-жа гардзіцца тым, што мы простыя, а ня крывыя, не паны, будзем гардзіцца сваей простай мовай, якая лучыць нас простых праваслаўных і каталікоў і адрозьнівае ад нашых паноў, ці-то маскалёў, ці-то палякоў. Будзем шанаваць і другія простыя народы.

Дзед Кузьма.

Апрвізацыя весак.

Усё цежалей і цежалей вясковым жыхарам пераносіць недастачу ў розных прадуктах. Бадай ўва ўсей так званай Сярэдняй Ліцьве дужа вялікая недастача солі і карасіны. У іншых мясцох саўсім нельга купіць самыя звычайныя тавары, бо вайной апошняга часу зруйнаваны кооператывы, і яны толькі яшчэ паўстаюць, дастаўляць тавары праз прыватных гандляроў таксама дужа цяжка,

Цяжкае становішча вёсак... Здаецца, няма ніякае рады... Ніхто пра іх не клапаціцца... Яшчэ пра самую Вільню хтось памятуець і зрэдка што-небудзь прысылаець ці з Пазнані, ці яшчэ адкуль. Праўда, гэта робіцца праз Магістрат, які раздаець прадукты праз асобную зробленую ў месьце польскую Цэнтралю Коопэратываў, але ўсё-ж хоць што небудзь ды даюць мясцовым жыхарам. А ў вёсцы ані-ані нічога... Усе забыліся, што і на вёсках ёсьць людзі, якія хочуць есьці соленае, мець хоць для малацьбы карасіну і хоць троху найпатрабнейшых тавараў.

Дэпартамэнт Апрвізацыі, як вядома, ня маець грошы на закупку прадуктаў, бо тое, што ён маець, у вадносінах да таго, што яму трэба, блізка што саўсім ня варта лічыць. На адну толькі соль, якую можна спадзявацца ў хуткім часе атрымаць з Польшчы, патрэбны ўсе грошы дэпартамэнта. Карасіна, табака, цукер, серчыкі, мануфактура і г. д. патрабуюць новыя і новыя міліёны, а іх няма, бо і тое, што мае Дэпартамэнт, дадзена Польшчай.

Тое, што робіцца ў нас на вёсках, дайшло да апошняй граніцы. Напрыклад, за сольлю людзі прыязджаюць у Вільню за 150-200 вёрст, бо ў іх там дастаць дужа цяжка і дорага. Вёска дужа многа церпіць у сучасны мамэнт ад недахваткі патрэбных ёй прадуктаў і тавараў

Станіслаў Чыжэўскі.

Беларуская школьная справа.

(Агляд працы за год).

Арганізацыяй беларускіх школ займаецца само беларускае грамадзянства. Адамысловымі грамадзкімі ўстановамі, якія займаліся арганізацыяй і даглядам беларускіх школ былі і ёсьць Беларускія школьныя Рады. Найбалей зрабіла за леташні год „Беларуская Школьная Рада Меншчыны“. Гэта тлумачыцца наўперад лягчэйшымі варункамі працы ў Меншчыне, дзе беларуская культурна-асьветная праца ня так нягодна сьціскалася адміністрацыяй, чымся ў Віленшчыне і Горадзеншчыне. Ня лічачы м. Менску, у самым Менскім павеце было арганізавана каля сотні беларускіх пачатковых школ. У беларускіх пачатковых школах м. Менску працавала каля 150 вучыцялёў. Апрача гэтага, ў Менску тры вышэйшыя пачатковыя школы перайшлі на беларускую мову, закладзена Беларуская гімназія і арганізаваны нанова Беларускі Пэдагогічны Інстытут. Беларуская Школьная Рада Меншчыны вяла запраўдную і вялікую школьную работу ў Менскім павеце. Старалася яна пашырыць сваю працу і на іншыя паветы Меншчыны, аднак праца яе ў іншых паветах шырака не разьвілася. Патрэбны былі ў паветах свае мясцовыя моцныя школьныя арганізацыі, працаю якіх кіравала-б цэнтральная школьная рада. З іншых паветаў Меншчыны ляпей разьвівалася школьная справа ў паветах: Баранавіцкім, Навагрудзкім і Слуцкім. Апрача школ, Школьная Рада Меншчыны арганізавала курсы беларусазнаўства і памагаў у арганізацыі і працы беларускім культурна-асьветным таварыствам і гурткам. Курсаў было 5—6 у Менску і адны ў Слуцку.

Сярод зімы ў Школьную Раду Меншчыны ўвайшлі прадстаўнікі школьных радаў Віленшчыны і Горадзеншчыны і гэткім парадкам Школьная Рада Меншчыны ператварылася ў Цэнтральную Беларускую Школьную Раду.

Школьная справа ў Меншчыне ня спынілася і пры бальшавікох, але перашкдаю стала нястача школьных кніг.

Пры польскім Урадзе пры надзвычайных стараньнях, удалося тут закласьці дзесяткі два беларускіх школ.

Школьная Рада Віленшчыны на чале з „інструктарам“ і старшынёю Пранцішкам Умястоўскім блізу нічагусенькі не рабіла.

Ляпей у Віленшчыне і Горадзеншчыне стала справа ў другой палавіне 1920 г. Вучыцельскія зьезды Дзісьненскага і Вялейскага павету вынесьлі пажаданьне, каб вучэньне ў школах было пабеларуску. Заварушыліся школьныя рабачаі і ў Ашмяншчыне, Лідчыне і Горадзеншчыне. Аднак з прычыны нясупакойнага, трывожнага і часовага палажэньня беларусы за час бальшавіцкае ўлады мала тут насьпелі зрабіць.

У верасьні ў Вільні арганізавалася нанова Беларуская Школьная Рада Рада заклала ў Вільні беларускія пачатковыя школы з 9-ма комплектамі ў іх і крыху школ на правінцыі. Рада працавала далей і пры ўладзе так званае Сярэдняе Літвы. У гэтым-жа часе 15-га лістапада быў арганізаваны тут Беларускі Аддзел пры Дэпартамэнце Асьветы з грам. Тарашкевічам на чале. Пры ўладзе Сярэдняе Літвы ёсьць

магчымасьць адчыняць беларускія пачатковыя школы, хоць далёка ня ўсюды. Сабраная за час фактычнага забарону ў 1919—20 школьным годзе энэргія вылілася адразу і за кароткі час зьвілася на провінцыі да сотні беларускіх школ. Найбалей школ закладзена ў Ашмяншчыне. Аднак, пакуль што лік беларускіх школ у Сярэдняй Ліцьве вельмі малы. Яшчэ толькі мо' дзесятая часьць беларускага насяленьня ведае, што можа мець свае беларускія школы і на якіх асновах яны могуць істнаваць. Патрэбны шырокі наказ (паведамленьне) ўсяму насяленьню, як закладаць беларускія школы, патрэбны разьезды арганізатараў і інструктароў, чаго дагэтуль блізу зусім няма. Пры звычайнай нормальнай працы можна было-б за сёлетні 1919—20 школьны год на прасторы Сярэдняе Літвы лёгка закласьці да 300 беларускіх пачатковых школ.

Далей добра разьвіваецца Беларуская Гімназія ў Вільні. Арганізуецца Беларуская Вучыцельская Сэмінарыя.

Цяжская справа з беларускімі школамі ў тэй часьці Беларусі, якую паводле польска-бальшавіцкага рыскага міру цяпер займае Польшча. Няма тут цьвёрда ўстаноўленых беларускіх культурных цэнтраў, якія маглі-б кіраваць арганізацыяй школ, цяжка даставаць школьныя кнігі, дык і ініцыятыва мясцовых беларускіх рабачаёў у арганізацыі беларускіх школ тут вельмі слабая. Блага адзываецца таксама і тое, што няма тут дагэтуль ніякае школьнае адміністрацыі. Трэба скінуць гэную апатыю і бязьдзеяньне, якое апанавала мясцовых рабачаёў. Патрэбна таксама матэр'яльная падмога школам. Завінуўшыся каля гэтага можна было-б у кожным павеце мець каля 200 беларускіх школ.

Пётра з Арлянят.

Дабрачынныя справы.

У часе нямецкай акупацыі ў Вільні былі два прытулкі: адзін на 300 дзяцей, а другі на 80 і 6 школ, дзе каля тысячы дзяцей атрымлівалі сьнеданьне. Горстка беларускага грамадзянства аб'ядналася дзеля ратаваньня дзяцей і дарослых ад галоднай сьмерці, і трэба аддаць справядлівдсьць, што працавалі яны дужа добра, адчынілі некалькі страўняў для дарослых, курсы для вучыцялеў, майстэрні і г. д. І гэта было створана ў самым кароткім часе: згуртаваны людзі, якім памагалі, і тыя, што маглі помагаць ці грашмі, ці радай, ці проста шчырай працай на карысьць беларускага грамадзянства. Прыймаючы пад увагу агульны занапад духу, адсутнасьць культурнага жыцьця, немагчымасьць заработку і г. д., трэба канстатаваць, што зроблена дужа многа, шкада, толькі што ўся гэтая праца прапала дарма, што з прыходам бальшавікоў у Вільню, а навет яшчэ раней усе інстытуцыі, якія былі створаны з часе нямецкай акупацыі, адна па аднэй зачыняліся дзеля адсутнасьці грашавога фонду. Старыя працаўнікі, змучаныя змаганьнямі ў працягу 3-х гадоў з сумам глядзелі, як гіне праца іх рук, новыя людзі, што прыехалі з усіх старон, яшчэ не ўвайшлі ў мясцовыя інтарэсы і не маглі рэальна дапамагчы.

У першых днях кастрычніка 1919 г. пры Віленскай Беларускай гімназіі адкрыўся беларускі прытулак.

Былі дзеці, але ня было ні грошы, ні бялізны, ні вопраткі, ні ботаў. Пачалася жабраніна. Чуць не са сьлязамі прыходзілася выенчываць кожную марку. Нейкі фатум ляжаў у першых часах істнаваньня гэтай маладой і маленькай інстытуцыі: усе просьбы ў магістрат, у Апякунчую раду і іншыя інстытуцыі заставаліся без адказу. Самае вялікае, што нам прапанавалі, гэта разабраць нашых дзяцей у мясцовыя прытулкі. Іншыя шчыра казалі: „мы ня ведаем вашай палітыкі і не дамо грошы на узгадаваньне нашых будучых ворагаў“. І так цягнулася ўся зіма, дзіўна толькі тое, што ў Варшаве заўсёды былі зьдзіўлены, што беларускі прытулак не атрымлівае ўрадавай дапамогі, а ў Вільні неякім няшчасным трафам мы усё спазьняліся падаць усе належныя весткі аб прытулку: то прыйдзем вельмі рана то ўжо запозна. Так адносіліся да нашай адзінай дабрачыннай інстытуцыі ўраднікі, людзі можа і ня тутэйшыя, а можа і ня зусім прыхільныя да беларускай справы, але наша грамадзянства, што-ж яно рабіла? Есьць у Вільні краёвая інстытуцыя, якая адзін час насіла назову „Беларускай“, яна робіць міліённыя абароты і ў склад яе уваходзіць шмат беларусаў, ці яны прыйшлі на помач сваім меншым братом? Трэба быць шчырым, хоць гэта і цяжка, што прытулак дужа мала меў помачы ад гэтых беларусаў. І навет купіць што за грошы дык і тое трэба было хадзіць і прасіць бяз концу, а аб тым, каб даць на паверх — няма і гутаркі. Як жа выйсьці з гэтага становішча, каб спыніць жабраніну, каб у нас была не адна інстытуцыя, а толькі, колькі вымагае патрэба ў іх, каб над нашымі дзяцьмі ня вісела здань сьмерці? Для гэтага трэба мець грошы, грошы і яшчэ раз грошы. А скуль жа іх узяць? Крыніцы ёсьць адны для ўсіх дабрачынных мясцовых інстытуцыяў, ад усіх канцэртаў, кіно, вечарын і г. д. адбіраюцца % на дабрачынныя мэты. У нас ёсьць „аддзел Спалэчнай Апекі“, чаму там няма ўрадніка беларуса, які бы клапаціўся аб адкрыцьці новых беларускіх інстытуцыяў у Вільні і на правінцыі. Чаму няма беларуса ў Мясцовай Апякунчай Радзе?

Тварыць новыя інстытуцыі рэвалюцыйным парадкам мы ня можам, бо на гэта трэба палажыць шмат сіл, а таксама рызыкаваць здароўем дзяцей. Нам трэба шукаць дапамогі, крычэць аб ёй трэбаваць, а не пакорна прасіць, бо што будзе з тысячамі нашых дзетак, што ня маюць прыпынку і гібеюць ад сьцюжы і голаду?

Алёна Залеўская.

З агляду рэлігійных спраў на Беларусі у 1920 г.

Апошні 1920 год у рэлігійным жыцьці на Беларусі не дазволіў пакуль што зьдзейсьніць беларусам, каталікам і праваслаўным, свае зусім справядлівыя жаданьні, каб ні Касьцёл ні Царква на Беларусі ня служылі польскай (скажам болей: эндэцкай) ды расейскай палітыцы і ня прыкладалі рук да ганебнай працы перарабляньня беларуса на „koroniarza“ ці маскоўца.

На пачатку 1920 г. бачым на Беларусі два пункты, якія гуртуюць сьвядомых беларусаў-каталікоў. Такімі ёсьць: у Вільні тыднёвая газэта „Krynica“, у Менску — „Хрысьціянска-дэмакратычная лучнасьць“.

Правы грамадзянства ў касьцеле здабыла наша беларуская мова пакуль што ў Менску. Вялікія ў гэтым ёсьць заслугі кс. рэктара Абрантовіча, а з каталікоў сьвецкіх — п. Крэпскага і інш. Вялікія надзеі маем на клерыкаў менскай Р.-К. Духоўн. Сэмінарыі. „Хр.-Дэм. Лучнасьць“ ідзе ў народ і падтрымлівае ідэю адраджэньня, ў хрысьціянскім духу, Беларусі. Чым для Менску ёсьць „Лучнасьць“, тым для Вільні—„Krynica“. Апроч газэты, выйшаў календар „Krynica“.

У гэтым-жа годзе пачаўся збор подпісаў пад просьбаю да біскупа віленскага, каб даў у Вільні на пачатак якую капліччку беларусам-каталікам. Лік подпісаў усё расьце. Таксама арганізуецца патроху ў Вільні гуртон беларускай хрысьціян.-дэмакрацыі, хор і інш.

Студзень 1920 г. прынёс беларусам-каталікам у Вільні рэдкую магчымасьць прадставіць у васобым мэморыяле папескаму візытатару ўсе свае рэлігійныя патрэбы. Мэморыял падала дэлегацыя ў складзе: Ф. Ярэміча, кс. А. Станкевіча, К. Душэўскага і М. Мараўскай: Візытатар прыняў дэлегацыю дужа прыхільна і абяцаў аб усіх патрэбах беларусаў-каталікоў данясьці Папежу.

На запусты 1920 года прыйшла да Вільві і была пададзена ў «Dzienniku Wileńskim» сумная вестка, што канонік Любянец, які па сваім становішчы інспэктара духоўнай сэмінарыі ў Вільні паказаў такі брак элементарнай толеранцыі да беларусаў-клерыкаў, мае быць біскупам-суфраганам у Вільні. Голас абурэньня беларускага грамадзянства па поваду гэтай эндэцкай кандыдатуры гучным рэхам даляцеў да Рыму, і кандыдатура была зьнята.

Пад восень беларусы-каталікі прыбалтыцкага эпіскапату сталі мець яшчэ аднаго прыхільніка ў асобе рыскага біскупа Спрынгоніса, латыша. У рыскай дыэцэзіі ёсьць цяпер некалькі ксяндзоў— сьвядомых беларусаў. Біскуп Спрынгоніс ёсьць поўная надзея, правядзе ў жыцьцё так пільную справу раўнапраўнасьці ў касьцеле ўсіх народаў і языкоў, і ўсе беларусы-каталікі ў Лацьвіі будуць слухаць казаньне пабеларуску.

Не заглохла вялікая і сьвятая ідэя адраджэньня Беларусі. Зоркай павядзе яна нас, цераз 1921 год. Хай будзе толькі ён шчасьлівейшы!

Кс. Ул. Талочка.

З жыцьця праваслауных беларусау у 1920 годзе.

З вялікім сумам трэба адзначыць, што і на працягу 1920 году настроі праваслаўнае царквы на Беларусі мала палепшыліся на карысьць нашага адраджэньня. Лік сьвядомых сьвяшчэньнікаў-беларусаў яшчэ дагэтуль надта невялічкі. Казаньні пабеларуску адбываюцца рэдка-дзе. Як духоўны прамоўца ў Вільні вызначыўся толькі адзін В. Багдановіч сваімі казаньнямі пабеларуску ў Сьвята-Траецкім манастыры.

Вясною 1920 г. зьезд праваслаўнага духавенства ў Вільні пастанавіў у духоўнай сэмінарыі выкладаць беларуская мова, літэратура, гісторыя і географія Беларусі.

Дэлегацыя Віленскага Беларускага Нацыянальнага Камітэту прасіла, яшчэ вясною, архірэя Елеўферыя, каб выдаў загад, што беларускія казаньні нэ забараняюцца. Ен, як чалавек чужы для нашага краю і культуры, не разумее беларускага адраджэньня і адмовіў навет у гэтай малой просьбе.

Праваслаўная.

Адраджэньне нацыі.

Углядаючыся на нашае старое прававадаўства (нашы законы), раўнуючы яго да законаў, паводле каторых жылі сучасныя нам дзяржавы, мы, беларусы, маема права прад усім сьветам пышацца нашай конституцыяй XVI сталецьця якую зьмяшчае ў сабе „Статут Вялікага Князьства Літоўскага“, уложаны і друкаваны пабеларуску. Так, у першым артыкуле (глядзі выданьне 1588 году) вялікі князь дае гэткую прысягу:

„Напрод мы господар обецуем і шлюбуем, под тоюж прысягою, которую учынілі есьмо всім обывателям всіх земль паньства нашого Велікого Князства Літовскаго, іж всіх княжат — панов рад духовных і светскіх, панов хоруговных шляхту, места і всіх подданых нашых, і всіх станов в том панстве нашом Велікон Князстве Літовском, і іншых всіх земл[illegible] з давна ку тому паньству прыслухаюч[illegible] почоншых од вышшого стану аж да ніжшо[illegible] тымі однымі правы і артыкулы, в том ж[illegible]

статуте ніжэйпісанымі, і од нас данымі судіті і справоваті маем". *)

І гэта было на дзьвесьце гадоў раней, чымся французы на руінах Бастыльлі абвяшчалі сьвету прынцыпы волі, роўнасьці і брацтва!

Многа гаворыцца ў нас аб нязвычайных дабрадзействах, якія нам прынесьлі заходнія ўплывы. Бясспорна, ў сфэры духовае культуры мы многа ўзялі адтуль. Але разам з духовай культурай да нас ішлі (—дарогай праз Польшчу) і тыя прынцыпы палітычнага ладу, які даваў магчымасьць „вышэйшым" станам бесклапотна занімацца навукай і любавацца творамі мастацтва—пад той час, як аб будны хлеб для іх рупіліся іх падданыя, прымушаныя нават веру тую вызнаваць, якую вызнаваў іх пан. І вось і ў нас нараджаецца можнаўладзтва. нараджаецца панаваньне дужых і можных, для якіх „закон ня пісаны". Магнаты, а за імі і шляхта, ўзіраючыся на суседнюю Польшчу, забіраюць усю заканадаўчую ўласьць у свае рукі і, што далей—болей, праводзяць глыбокі разьдзел прад законам паміж сваім станам і народам „простым". А разам з тым, падпадаючы ўсё болей пад уплыў польскае культуры, яны перажываюць працэс дэнацыяналізацыі, пачынаюць, замест беларускае, ўжываць выключна польскую мову, лічаць, што яны ўжо „natione poloni" і польскі „gente rutheni" („па нацыянальнасьці палякі, па роду русіны"), і зусім зрываюць стары жывы зьвязак з суцэльным арганізмам беларускага народу. Праўда, йшчэ нейкі час—і даволі доўгі—рэшткі захаваўшае сваю нацыянальнасьць беларускае інтэлігенцыі вядуць барацьбу за беларускую мову і нацыянальную ідэю. Але ў гэтай барацьбе пераважывае аканчальна сіла польшчыны, і ў канцы XYIII сталецьця—як раз тады, калі творыцца „la nation" у Францыі,—беларуская нацыя перастае істнаваць. Астаецца толькі адна частка яе—дэмос, сялянства і дробнае мяшчанства, і хоць гэта частка лікам пераважывае шмат разоў іншыя станы, однак, бяз свяйго інтэлекту—сваей нацыянальнай інтэлігенцыі—ня можа ўжо жыць поўным жыцьцём, ня можа тварыць і разьвіваць сваю культуру. І беларускі „народ просты" чуць-што ня два вякі жыў жыцьцём нейкага прымітыўнага, найпрасьцейшага жывога арганізму, ўсе чыннасьці каторага обмяжуюцца толькі здабываньнем хлеба дзеля падтрыманьня свайго жыцьця.

Трывала гэта ажно датуль, пакуль на Беларусі не пачалася новая дыффэрэнцыяцыя на соцыяльныя групы.

Аглядаючыся на гісторыю беларускага адраджэньня. мы бачым доўгі сьцяг іменьняў, што адзначыліся на працягу XIX сталецьця, як працаўнікі на беларускай ніве.

Аднак, усе яны былі лішне слабыя, каб стацца інтэлектам нашага народу, былі адзінкамі. — а дзеля выпаўненьня функцыі нацыянальнага інтэлекту патрэбна была сільная сваей чысьленасьцю і культурнасьцю інтэлігенцыя. Якімі-б волатамі інтэлекту і волі яны ні былі, ўзятая імі на сябе задача была ім не пад сілу.

Гэта ня значыць, быццам іх праца была дарэмнай. Не: „gutta cavet lapidem non vi, sed saepe cadente" (кропля прабівае камень ня сілай, а частымі ўдарамі),—і кіданыя імі зярняты, падаючы на народную глебу, не засыхалі, а толькі не маглі зараз узыйсьці.

Дзеля гэтага былі патрэбны асаблівыя варункі, варункі, пры каторых магла-бы вытварыцца новая народная інтэлігенцыя,—народная, значыцца, зьвязаная з народам, выяўляючая яго душу, яго думкі і жаданьні, прамаўляючая яго мовай, як сваей роднай. Ясна, што пад той час, як увесь беларускі сялянскі люд стагнаў пад цяжкім прыгонам, як сыны мужыцкія ня мелі ніякае магчымасьці вырвацца з вёскі і пайсьці ў сьвет па навуку, як яшчэ і пасьля волі расейскі ўрад ажно да 90-х гадоў забараняў прынімаць у гімназіі „кухаркіных дзяцей", —нельга было і думаць аб нарадзінах нашай народнае інтэлігенцыі. Затым то і ўсе прызывы піонэраў беларускага адраджэньня, якіе працавалі да скасаваньня паншчыны, не маглі дайсьці свае мэты. І толькі ў меру агульнае эволюцыі соцыяльных і экономічных адносін у нашай бацькаўшчыне вытварыліся тыя варункі, нястача каторых затрымлівала адраджэньне нашага народу ажно да пачатку XX ставецьця.

Новую эпоху ў нашым нацыянальным жыцьці адкрывае вызваленьне нашага сялянства ад прыгону. На ўсім сьвеце людзі былі ўжо вольны, і толькі ў межах Расейскае імперыі захаваўся быў яшчэ той від рабства, які называўся „паншчынай". Але пад націскам дэмократычных ідэй былі прымушаны да уступак нават і маскоўскія „самадзержцы",—і на прыгон прыйшоў канец. Праўда, рэформа 1861 году мела багата хіб і шмат у чым пакрыўдзіла сялян,— усё-ж яна дала магутны імпульс народным масам да ўсестароннага разьвіцьця і поступу. Ведама, пакаленьні, якія ўзрасьлі пад прыгонам, а таксама іх дзеці, ўзгадаваныя ў атмосфэры рабства,— гэта ўсё йшчэ людзі мінуўшчыны. Толькі новыя пакаленьні, якія нарадзіліся і ўзрасьлі ў новых варунках, пачынаюць пачуваць сябе вольнымі людзьмі і болей таго: гаспадарамі на сваей зямлі, ў сваей староньцы. Дабрабыт сялянства памяншаецца, раўнуючы да прыгонных часоў. Кардон, які аддзяляў вёску ад места, разрываецца пад націскам сялянскіх мас, каторыя пасылаюць у сьвет широкі сваю моладзь заваёўваць недаступную ім дагэтуль навуку, здабываць грамадзянскія і палітычныя правы. Беларусь—разам з усімі складовымі часьцямі старое Расеі—перажывае вядомы пэрыод „народніцтва", калі адначасна з наплывам сялянскіх элемэнтаў да мест адбываецца адплыў у вёскі мястовае дэмакратычнае інтэлігенцыі. Але ў Беларусі да агульна-расейскага народніцкага руху чыста соцыяльнага характару далучаюцца элемэнты нацыянальныя. Ня глядзячы на бязмала сталетнюю абрусіцельную работу расейскага ўраду, меўшую на мэце вытравіць у народнай душы пачуцьцё нацыянальнае асобнасьці, — пачуцьцё гэнае, маючы ў аснове гістарычныя традыцыі незалежнага палітычнага істнаваньня, у беларусаў не замерла, а як-раз пачало выяўляцца вельмі ярка, калі ў народных масах прабудзілася ўрэшце гордасьць чалавека, сьвядомага сваіх правоў. У канцы 80-х і пачатку 90 гадоў мы бачым закладзіны першых беларускіх дэмакратычных арганізацый з нацыянальным духам, каля каторых гуртуецца толькі што нараджоная народная інтэлігенцыя. Гэтыя гурткі творацца паміж першымі студэнтамі—сялянскімі сынамі. Прадстаўнікі першых інтэлігентаў, выйшаўшых спад вясковае стрэхі, выдаюць першую беларускую рэвалюцыйнуы часопісь „Гоман" у Менску. У канцы 90-х гадоў арганізуюцца ўжо гурткі школьнае моладзі, з каторых і выходзяць найбольш выдатныя дзеячы беларускага руху. Калі ў 1903 годзе завязываюцца арганізацыі „Беларускае Рэвалюцыйнае Грамады"—першай беларускай палітычнай партыі, яны знаходзяць даволі чынных членаў па ўсей Беларусі—як з мястовае інтэлігенцыі, так і з фабрычных работнікаў—эмігрантаў з вёскі, дый асабліва з так-званай вясковай поўінтэлігенцыі. Як сьнежны камок, кінуты з вяршыны высокае гары, шыбка коціцца ўніз і, аблепліваючыся сьнегам, вырастае ў вялізарную глыбу, каторая часта гоніць у даліну грозную сьнежную лявіну,—так і рух беларускі, распачаты жменькай ідэалістаў, у меру разьвіцьця беларускае ідэі прыцягавае да сябе ўсё больш і больш сьвядомых інтэлігентаў— беларусаў, маючы нявычарпаную крыніцу сьвежых сіл у многамільённых сялянскіх масах. Гэтыя масы дыфэрэнцыруюцца, выдзяляюць сваю інтэлігенцыю — свой мозаг, і вось пачынае ізноў формавацца беларуская нацыя з усімі атрыбутамі сучаснае нацыі.

Ад самых першых дзён сваіх беларускі рух ідзе пад чырвоным штандарам. Галоўны кіраўнік да другога дзясятку гадоў на шага сталецьця — гэта Беларуская Соцыялістычная Грамада (б. Рэвалюцыйная). Беларускі нацыянальны ідэал зьліваецца і ідэнтыфікуецца з ідэалам партыйным.

Але ўжо ў 1912 годзе мы бачым яўны знак таго, што ў беларускім грамадзянстве пачынаюць тварыцца новыя групы, якія твораць свае кіраўнічыя арганізацыі, выдаюць свае часопісі і т, п.

На першым месцы стаіць тут каталіцкая клерыкальная група з яе органам „Biełarus", выдаваным у Вільні да самае сусьветнае вайны. За час вайны і расейскае рэвалюцыі гэты кірунак разьвінуў шырокую працу паміж каталіцкім духавенствам усходняе Беларусі, аб'яднаўшы больш за сотку нацыянальна сьвядомых ксяндзоў беларусаў. І цяпер гэты кірунак мае сваю моцную хрысьціянска-дэмакратычную арганізацыю ў Менску, мае сваю тыднёвую газэту „Krynica" ў Вільні, мае шмат дзе свае дробные арганізацыі і гурткі. У часе нямецкае окупацыі ў Вільні-ж утварылася была партыя клерыкальна-консэрватыўная з учасьцем выдатных прадстаўнікоў зямельнай буржуазіі. але, як яўны анахронізм, хутка замерла. Урэшце, аналёгічную апошняй арганізацыю прабавалі закласьці эвакуованыя з Беларусі праваслаўныя сьвяшчэнікі, якія сабраліся на зьезд у Маскве ў ліку каля 800 душ,—але і тут быў той самы рэзультат, што і ў партыі клерыкальна-консэрватыўнай.

Другі новы кірунак адзначвае утварыўшаяся ў падмаскавскай Беларусі ў 1917 годзе „Беларуская Народная Грамада." Яе праграма, соцыяльна даволі ўмеркаваная, дала магчымасьць згуртаваць беларускія нацыяльныя элемэнты, якія не стаяць на соцыялістычнай плятформе, але ўсё-ж настроены шчыра дэмакратычна. Пазьней —у апошнія дні нямецкае окупацыі—залажылася ў Вільні блізкая ей па духу „Беларуская Народная Партыя" (цэнтр яе ў Віленшчыне).

Расейская рэвалюцыя 1917 дае новы імпульс дзеля дыфэрэнцыяцыі беларускага грамадзянства. Побач з утварэньнем мяшчанскае групы ў Менску („Беларускае Прадстаўніцтва" ў часе нямецкай окупацыі) паўстае да жыцьця антытэза яе: Беларуская Камуністычная Партыя. Але найбольш ярка гэта дыфэрэнцыяцыя беларускага грамадзянства выяўляецца ў Радзе Беларускае Народнае Рэспублікі: тут мы бачым прадстаўнікоў самых рожнародных арганізованых соцыяльных груп з правымі, партыямі цэнтру, кадэтамі, народнай партыяй і чатырма соцыялістычнымі фракцыямі: соцыяль-дэмакратаў, соцыяль-рэвалюцыянераў, соцыялістаў-фэдэралістаў і народных соцыялістаў.

Усё гэта—знак таго, якім многабочным і скомплікованым становіцца беларускае нацыянальнае жыцьцё: кожная партыя—гэта выяўленьне істнаваньня асобкае грамадскае групы з яе асаблівымі соцыяльнымі інтарэсамі.

І наш нацыянальны арганізм, рожнародныя функцыі каторага выпаўняюць розныя групы нашага грамадзянства, ў гэткай дыфэрэнцыяцыі мае пэўнае забасьпечаньне жыцьця і правільнага разьвіцьця.

Антон Навіна.

Вільня, 1920 г.

*) Цытата зроблена з беларускага выданьня статуту, надрукованага у Вільні, у друкарні Мамонічау, у 1588 г. Экзэмпляр, з якога узята цытата, знаходзіцца у бібліатэцы с. п. Івана Луцкевіча.

БІРКА.

(Адрывак).

I

Слова „бірка" цяпер забываецца, а ў старыну яго добра ведаў кожды няпісьменны аконам, войт ці лясьнік і кожды панскі падданы-мужык. Біркаю называлася палачка ці кавалачак шчэпкі, на якой нарэзы сьведчылі, хто колькі прывёз коп сена ці вазоў жыта, хто колькі вывез з лесу калод ці паставіў шурак дроў. К канцу 19-га сталецьця бірка на Беларусі блізка што зьвялася. Яна баўталася яшчэ толькі пры кавалку сукна ў сукнавальні, пры аўчынах у дубцы ці пры бабскіх маткох у шамаўскага сінельніка, каб па ёй, па нарэзах, пазнаць, чыё сукно, аўчыны ці маткі.

Можна ўважаць за пеўнае дзікунства выдумку асмолаўскага вучыцеля завесьці бірку ў школе. Але вучыцель гэты надта здаволіўся ад свайго пляну і ажыцьцёвіў яго з належнай старанасьцю.

Пёкшы бульбу ў позны піліпаўскі вечар, ён пры гарачым сьвятле ад жару ў печы, выстругаў ножыкам брусочак у паўлокця ўдоўжкі і ўпалец угрубкі. З кожнага боку зрабіў па тры нарэзы, налічыўшы да дванаццацёх. Цыфра да 10 азначалася лікам нарэзаных палачак, а 10—крыжыкам. Потым проці нарэзаў напісаў 12 беларускіх слоў, самых няпрыгожых для яго абмаскаленага вуха, а іменна: 1) як, 2) дык, 3) хай, 4) ёсьць, 5) няма, 6) нічога, 7) ён, 8) казаў, 9) але, 10) дабрыдзень, 11) добра, 12) дрэнна.

Першыя тры словы сурова забараняліся для ўжытку, пачынаючы з першага аддзяленьня, першыя шэсьць—з другога, а ўсе разам, як і наагул уся беларуская размова—у трэцім аддзяленьні.

Ураньні, на другі дзень, як пачалі прыхадзіць вучні, вучыцель стаў ля дзьвярэй і чакаў.

— Дабрыдзень!—сказала акуратная лясьнікова дачушка, беленькая, беленькая дзяўчынка, вучаніца з трэцяга аддзяленьня.

Настаўнік нічога не адказаў і прапусьціў лясьнічышку міма з насьмішлівым пяглядам.

Калі ўсе дзеці сабраліся, калі дзяжурны прачытаў „Цару нябесны" і ў клясе стала ціха, настаўнік выйшаў на самы пасяродак хаты, падняў бірку над галавою і сказаў гэткую прамову:

— Слухайце, дуб'ё! Як я ня ўчу вас гаварыць правільна,—вы ўсё якаеце і дыкаеце. Але я дам вам рады і наўчу вас,—вырасшы падзякуеце, мне. Ведайце, што з той мужыцкай, хамскай мовою, якую вы ўмееце ад сваіх матак і бацек, нідзе няма ходу, ні ў салдатах, ні на службе ў сьвеце, нідзе. Бацькі вашы няўчоныя, дык і ня дзіва, а вас жа на тое школяць, каб у людзі хоць троху вывесьці. Тымчасам, вы ніяк не адвыкаеце ад хамства. Во, да прыкладу, Маня лясьнікова... Бацька яе пры панох часта бывае, у сьвеце быў, гаворыць ніштo сабе і сам прасіў, каб я Машу наўчыў-ткі гаварыць правільна. Тымчасам, яна сяньні прышла і бухнула мне: „Дабрыдзень!" Як трэба? — грозна падыйшоў ён да зьбялелай, аж пасінеўшай ад страху, дзяўчынкі.

Тая маўчала.

— Ну?!

У яе накруціліся сьлёзы, яна ўтуціла вочы. Уся кляса замёрла.

— Ну?!

— Мама папросту гаворыць...—прашаптала лясьнічанка і сударжна захліпала. Яна баялася, што за гэта вучыцель не дапусьціць да экзаментаў.

— Ах, ты дура паласатая!—сказаў на яе вучыцель так, як навучыўся гаварыць, пабыўшы „ў сьвеце".

— Слухайце-ж далей, дуб'ё!—зноў зьвярнуўся ён да ўсіх дзяцей. — Вось вам будзе добрая цацка. Пакуль што я вызначыў дванаццаць благіх слоў. Як ад іх адвучу, тады адмяню на другія. Хто першы скажа ў клясе адно з гэтых слоў, гледзячы ў якім аддзяленьні яно ўжо забараняецца, таму даю бірку. Калі ён хочаць адчапіцца ад яе, няхай перадасьць таму, ад каго сам пачуець забароненае слова. У каго бірка застанецца к абеду, той застаецца без абеда, у каго застанецца к канцу дня, той застаецца сядзець у клясе да вечара. Цяпер навучыцеся тых слоў, якіх трэба высьцерагацца. Для усіх аддзяленьняў: як, дык, хай. Скажыце ўсе па колькі разоў гэтыя словы, ну!

— Як, дык, хай! Як, дык, хай! Як, дыкхай, якдыкхай, якдыкхай, якдыкхай!— усё шпарчэй і галасьней чулася ў клясе. Адны хыкалі, быццам кашляець авечка: дыкк, дыкх... адны гаўкалі, як ганчакі ў лесе: яўк, яўк, яўк! адны разагналіся на ўсю сілу і чахалі, быццам колы пад вагонамі на усім ходзе поезда: дыкхта, дыкхта, дыкхта!..

Вучыцель пагуліваў сярод клясы з прыемнасьцю і ледзьва хаваў сьмех. Нават шмат каму з хлапцоў зрабілася вясёла ад гэтае вучыцельскае выдумкі, і яна ім не здавалася страшною, бо кожны спадзяваўся лёгка сьпіхнуць яе з рук.

— Ціха - а!..

Усе змоўклі. Тады настаўнік падыйшоў да першага аддзяленьня і спытаўся парасейску ў краўцовага Іванькі:

— Ен бег, як заяц... Ну, скажы як ён бег?

Настаўнік спадзяваўся пачуць жаданае „как", але Іванька скокнуў з лаўкі, стаў, троху задумаўся, ня ведаўшы добра, чаго ад яго хочуць, а потым бойка і вясёла крыкнуў тонкім галаском з-пад лаўкі:

— Нехта бег, як заяц!

Усё трэцяе аддзяленьне і некаторыя хлопцы з другога зарагаталі. Настаўнік зморшчыўся.

— Ах, ты, ёлуп! — сказаў ён на Іваньку.

— Ну, якія простыя словы забараняюцца ў вашым аддзяленьні, пералічы, га!

Але як ён ні чапіўся да яго, Іванька цьвёрда маўчаў, як слова занямеў. Настаўнік пакруціў яго крыху за вух

і кінуў.—Ну, ты,—зьвярнуўся ён да другога, да Панаські Міхасёнка.

— Як здыхаў!—адказаў той.

Уся кляса зарагатала, асабліва дурнаваты Міхалка з трэцяга аддзяленьня. Калі троху сьціхла, вучыцель абвёў вачмі дзяцей, і шмат рук узьнялося ўгару ў знак веданьня. Ен паклікаў тады колькі хлапцоў з трэцяга аддзяленьня і даручыў ім навучыць першагоднікаў, якіх слоў ня трэба казаць, каб не схапіць біркі ў рукі, а сам заняўся тым-жа спосабам з другім і трэцім аддзяленьнем. Бірку аддаў лясьнікоўне за „дабрыдзень“.

Дужа многа прыкрасьцей было ў школе цераз гэтую праклятую бірку, але дзеля таго, што Лявонька, шмат чытаў расейскіх кніжачак, якія куплялі для яго на кірмашах, ён рэдка меў у руках бірку і умеў ад яе збавіцца. Часта навет для забавы ён уводзіў у спакусу тых дубагаловых сваіх таварышоў, якія старанна вучыліся панскай мовы, старанна адвыкалі ад хамскай, але ніяк не маглі навучыцца і адвыкнуць. Дастаўшы наўмысьля бірку, ён туляўся і падслухіваў, як размаўляюць гэткія няшчасныя, рабіў так дзеля таго, каб аддаць бірку к канцу заняткаў самаму заядламу „пану“, каб яго вучыцель пакінуў да цёмнага.

II.

— „Ня дай бог сьвіньні рог, а мужыку панства“ — казалі ў Асмолаве некаторыя бацькі, дачуўшыся ад сваіх дзяцей, як іх муштруе за простую мову новы вучыцель. Ен быў сын незаможнага гаспадара з суседняй парахвіі, і ў настаўнікі папаў, вярнуўшыся з сьвету, дзе навучыўся гаварыць папанску. Адукацыю меў невялікую: царкоўна-прыходзкай школы, але каб быць вучыцелем школы граматы ў той час было даволі і гэтага. Пабыўшы ў Маскве ўсяго толькі два ці тры гады, наш вучыцель, як хлопец зроду здольны, а заядлы быццам сьвяты Іосафат Кунцэвіч, вельмі лёгка няўся панскай гутарцы і цяпер з форсам і смакам вымаўляў сваё: што-ш, уж, как-ста, что-ста“ Не за-тое вінавацілі яго асмолаўцы, што гамоніць папанску і выбівае з іх дзяцей простую мову, бо самі таго хацелі, але за тое, што вельмі задаецца сваім панскім языком і пагарджае кожным, хто ня ўмее зламаць язык паягонаму.

— Как? как? Паўтары яшчо-та раз, ну! — чапіўся ён бывала яшчэ на парозе школы, з самае раніцы, як толькі вучні пачыналі зьбірацца і ў страсе казалі яму няўломнае для іх панскае слова:

— Здрасьцьвіця!

— Уш я-та цібе задам: здрасьцьвіця! Уш я-та цібе научу кгаварыць: здраствуйце!· — накідаўся настаўнік і зараз даваў у рукі бірку.

Той, хто ўчыўся ў асмолаўскай школе граматы за гэтым панам настаўнікам, або гаспадзінам вучыцелем, пеўна, да самае сьмерці будзе ведаць, што за штучка была бірка, яго выдумка. Адно шчасьце, што пажыла яна нядоўга, да Вялікадня ў тым годзе.

Колькі з-за яе пралілося горкіх дзяціных сьлёз, колькі выдзерта віхроў, пабіта рук лінейкамі, намучана бедных кален гарохам і колькі сварак адбылося між самымі блізкімі таварышамі.

Яшчэ ў першым-другім аддзяленьні можна было выкруціцца ад боскай кары. Рэдка заставаліся малыя без абеда з біркаю ў руках за якое-небудзь „дык“, або „няхай“. Але астатні год — прост хоць у пятлю галавою. Здаецца, так стараліся ўсе гаварыць правільна, але кожны-ж божы дзень, у нечых руках заставалася „дудка“, як жартам празывалі бірку. Кожны хацеў збавіцца ад яе і часта лаўкачы, які Лявонька, пушчаліся навет на подлую зраду, або, як цяпер кажуць, на правакацыю. Дастаўшы бірку ў рукі, яны заклікалі ў куток таварыша і наўмысьля пачыналі размаўляць папросту. Не пасьпяваў той, ня сьцяміўшы, сказаць: „добра“ ці „нічога“, ці абы-якое іншае простае слова, як прадацель радасна крычэў!

— Ага, маеш бірку! Ты сказаў „нічога“, а трэба сказаць „нічыво“.

У руках няшчаснага ўжо тырчыла бірка, і яго вучыцель пакідаў у школе да цёмнага.

І панавала над беднымі „простамоўнымі“ дзеткамі страшная бірка, як біч божы. Іншы раз пакараныя вучні з пужлівай пытлівасьцю доўга ўзіраліся на гэты кавалак палкі з усіх бакоў, нічога асаблівага ў ім не знаходзілі, але яшчэ болей набіраліся дурнога ўпуду ў адносінах да яе. Бірка увасобілась у дзяціных думах у розныя страшныя абразы, як грозны бог Іегава ў іудзеяў; яна набралася ў іх ваччу нейкае патаемнасьці, хаваючай за сабою страшныя грымасы нячысьцікаў, лесавікоў, мышэйкаў і розных іншых асоб з нашай міфолёгіі. Меншыя дзеткі прост верылі, што у палцы сядзіць злы дух, запраданы чараўніку-вучыцелю і толькі з няволі, баючыся, датыкаліся да яе, і з агідаю бралі яе ў свае неразумныя ручкі.

І хто-б мог рахаваць, што бірка загіне так-жа неўспадзеўкі, як і звалілася на дзяціныя вучнёўскія галовы; што канец яе будзе бясслаўны, а для настаўніка навет дужа прыкры. Толькі шкода, што загубіўшы бірку, загубіў і свой атэстат аб навуцы Міхалка, дурнаваты хлапец, надта дрэнны, слабы вучань, але добры чалавек і шчыры таварыш. Вучыўся ён, нябога, здаецца, гадоў пяць ці шэсьць, у кожным аддзяленьні седзячы па два гады, а ўсё з-за таго, што ніяк ня мог наламацца „паправільнаму“. Ня дзіва, што выпадалі такія дні, калі бірка не выходзіла з яго рук. Міхалка зрабіўся з-за яе папіхачом навет першагоднікаў, асабліва тых, чые бацькі пабывалі „у сьвеце“, а гэта, значыцца, самых свавольных і зласьлівых дзетак. Навет маленькі Лявонька колькі разоў усунуў вялікаму Міхалцы ў рукі праклятую бірку, пакуль не перавярнуўся, што сьмеху ў гэтай справе зусім мала, бо Міхалка плакаў. Што-ж! ня кожнаму дзіцёнку, як Лявоньцы, могуць прывазіць з кірмашу кніжкі з размалёванай у розныя колеры вокладкай. Але вучнёўская чэрнь гэтага разумець не хацела і сваім рогатам патурала выдумцы настаўніка, калі бедны Міхалка стаяў ля печы на каленях і з біркаю ў руках, як пабожны пан у касьцеле са сьвечкаю. Міхалка быў адзін з сваім горам, і сэрца яго краілася ад крыўды. Бацькі ўдаму і тыя крычэлі на яго, што дрэнна вучыцца, — каб яны самі ведалі, спрабавалі, як гэта лёгка наламацца гаварыць папанску. Толькі адзін абраз, не спачуваючы, не, але разумны стаяў уваччу Міхалцы ў часе яго пакутаў. Гэта быў абраз старога дзядзькі Тамаша, які на зборках зазвычай маўчаў, але заўсёды меў сваю, асобную ад усіхнае думку, едкую і востравумную. Усе мужыкі ведалі, што вучыцель-жа павінен выбіваць з вучняў простую мову і ўсё дурное, на тое-ж ён вучыцель, і толькі дзядзька Тамаш, стоячы збоку, пыхкаючы сваю ўбогую піпку, і паплёвываючы, толькі ён адзін першы здагадаўся іранічна сказаць ці то па адрэсу вучыцеля, ці то па адрэсу яговае навукі.

— Ат! ня дай бог сьвіньні рог, а мужыку панства.

І хоць за ім першым і другія сталі наракаць на новага вучыцеля за яго „сьвецкі форс“ і „надта ўжо панскую“ мову, але толькі тамашовы, дзядзькіны, словы мёдам ляглі на сэрцы ў Міхалкі.

Настаўнік ня любіў Міхалку за тое, што Міхалка не прызнаваў ніякай далікатнасьці ў размове.

Ен так затукаў хлопца, што бедны вучань згубіў надзею здаць экзаменты. На тым грунце і адбыўся бунт, у разультаце якога пагінула бірка. Іначай Міхалка, як думалі ўсе вучні, ніколі-б не адважыўся на падобнае грубіянства.

Пачалося з драбніцы.

— Да сьвіданьня! — казалі вучні, ідучы дамоў. І ў гурбе ціха жартавалі: „Да сьвістаньня“! Таго шэпту настаўнік ня чуў. А Міхалка ці-то жартам, ці то здуру бракнуў пад самым носам вучыцеля: „Да сьняданьня, гаспадзін вучыцель“.

— Застанешся да цёмнага!—зьдзержыў яго настаўнік:—маеш бірку.

— За што? Я ні ў чым не абмыліўся!—стаў хныкаць хлапец. Вучні застанавіліся.

— Ну, йдзі, ды болей ня дурэй, наўзьдзіў зьмякчыўся настаўнік гэтым разам і пусьціў Міхалку.

Як на тое ліха, быццам чорт улез у хлопца. Ен выскачыў з таварышамі на вуліцу, забыўся аддаць бірку, і тут прыставіў яе к лобу, скрывіўся, знамяніта прадставіўшы настаўніка, і паўтарыў словы дзядзькі Тамаша:

— Ня дай бог сьвіньні рог, а мужыку панства.

А не пагледзіў бедны, што ня ў клясе быў настаўнік, а выйшаў сьледам паглядзець, як будуць расходзіцца. Пабачыўшы, як дражніцца нялюбы яму вучань, ён счырванеў прост на каліну, адлі раптам падскочыў да яго і даў моцнага карпня. Міхалка зарыўся носам.

— Давай кніжкі! Давай кніжкі! — хрыпеў настаўнік і выдзіраў кніжкі з яго абпэцканай торбачкі.

Адабраньне кніжак азначала тут самы ганебны абшыд. Кар'ера Міхалкі гінула, стараньне пяцёх гадоў прападалі марна, без аніякага пасьведчаньня. Тады хлапец як-бы здурэў. Схапіўсь на ногі, паставіў бірку на калена і з шалёнай злосьцю пераламіў яе — раз! потым: адзін канец папалам, другі канец папалам. Патрышчыўшы, схапіў кавалкі і кінуў на дрыватоню. Усе скамянелі. А Міхалка заплакаў і пашоў дамоў са школы астатні раз.

І ужо пасьля гэтага настаўнік новай біркі не зрабіў і аб Міхалцы ніколі не спамінаў.

Максім Гарэцкі.

9/XII—20.

ВАЖНЫЯ НАВІНЫ.

Аб плебісцыту.

ЖЭНЕВА, 24 сьнежня (Орыент). З Жэневы паведамляюць: у часе перагавораў з кантрольнай камісіяй Лігі Народаў Іонінас патрэбаваў ад Шардыны 1) ўлучэньня ў плебісцытную тэрыторыю Пінска, Слоніма і Ваўкавыска, а таксама далучэньня Вільні; 2) безаадкладнай эвакуацыі польскіх войскаў Жэліговскага; 3) плебісцыта не раней за 8 месяцаў пасьля эвакуацыі і 4) устанаўленьня ў Вільні плебісцытнай камісіі з 5 палякоў і 5 ліцьвіноў.

Зьезд беларускіх саветау (радау).

На зьезьдзе беларускіх саветаў у Менску было 218 дэлегатаў. Сярод іх 111 беларусаў, 42 маскаўцы, 36 жыдоў, 8 палякоў, 1 ліцьвін, 3 латышы і 1 немец. Партыйная належнасьць дэлегатаў гэткая: 130 камуністаў, 3 кандыдаты ў камуністычную партыю, 17 сымпатыкаў, 23 беспартыйныя, 5 бундаўцаў і 1 беларускі соцыяліст-рэволюцыянер.

Канада не прызнае Беларусі?

У Бэрлін прыйшлі пісьмы з Антверпэна ад жыдоўскіх эміграntаў, у якіх напісана, што канадскі ўрад не прызнае беларускіх пашпартоў, выдадзеных беларускім консульствам у Бэрліне, і што эміграntаў з гэткімі пашпартамі адсылаюць з Канады назад. У Антверпэне, дзеля гэтага, сярод эміграntаў з беларускімі пашпартамі вялікі пярэпалах.

Ад рэд. У праўдзівасьць падобных вестак верыць ня можна, пакуль няма афіцыяльнага паведамленьня ад беларускага ўраду. Магчыма, што ў Канадзе і не прынялі каго-небудзь з беларускім пашпартам, але не з-за пашпарта, а з-за абы-якой іншай прычыны. Дагэтуль беларускі пашпарт усюдых меў належную сілу.

Беларускі бальшавіцкі зьезд.

РИГА, 23 сьнежня (Орыент). „Звезда“ падробна апісвае, як зьезд зацьвердзіў мандат для дэлегацыі Савецкай Расеі рабіць перагаворы ад імя Беларусі і ратыфікаваў прадварыцельныя варункі рыжскага міру. Старшыня Кнорынг заявіў, што Польшча ў часе наступленьня пагражала беларускай незалежнасьці, урачыста абвешчанай беларускім ваенрэўкомам. Расея была змушана адступіць Польшчы частку беларускае зямлі, але выбух рэволюцыі ў Польшчы верне Беларусі гэтыя землі.

Як піша „Віленскі Кур'ер“ у № 429, надоячы зачыніўся зьезд саветаў у Менску, абвесьціўшы незалежнасьць Беларусі на грунце федэрацыі з Савецкай Расеяй. „Дзякуючы дапушчаным прадвыбарным махінацыям, усьцяж да назначэньня дэлегатаў з цэнтра, склад зьезда быў у падаўляючай большасьці з камуністаў, якія паслеухняна прынялі ўсе пастановы, прысланыя з Масквы. Насяленьне Беларусі дэлегатаў зьезда сваімі прадстаўнікамі ня лічыць“.

Маскоуска-беларуская вайна.

ВАРШАВА, 22 сьнежня (Орыент). Начэю 17—18 сьнежня беларускія аддзелы занялі вёскі Піліповічы, Бучацін, Страхіне і места Семжава. Бальшавікі адступаюць.

Беларускае паустаньне.

ВАРШАВА, 23 сьнежня. „Белпрэс“ паведамляе: начою 18—19 сьнежня беларускія паўстанцы забралі м. Выжна. 19-га г. м. раніцаю прабіліся скрозь варожы ланцуг і занялі ранейшыя пазыцыі.

Ліквідацыя партызанау у нэйтральнай паласе.

„Віленскі Кур'ер“ у № 429 піша: „Нам наказуюць з Радашкавіч, што партызанскі беларускі рух у нэйтральнай паласе ліквідаваны бальшавікамі. Перад ліквідацыяй партызанаў з Радашкавіч уцёк да бальшавікоў вахмістр, які служыў у палякоў. Ен пераказаў бальшавікам усё важнае аб партызанскім руху. Пасьля гэтага бальшавіцкае камандаваньне стала вымагаць ад палякоў дазволу увайці ў нэйтральную паласу для ліквідацыі аддзелаў „зялёных“. Іх пусьцілі на 3 дні. Сярод саміх партызанаў знайшлося шмат бальшавіцкіх агентаў, прыймаўшых дзеяльнае ўчасьце ў арганізацыйнай рабоце і падбухторываньні партызанаў на розныя выступы. Большая частка партызанаў уцякла за польскую граніцу, а хто застаўся, тых бальшавікі забралі і павялі. Бальшавікі ў нэйтральнай паласе рэквізыцыяў і зьдзеку не рабілі, але нішчылі і пагналі скаціну й коні ў тых сялян, у якіх былі ў сяміі дэзэртыры, а таксама ў тых, у якіх жылі партызаны.

„Зяленадубцы“.

ПІНСК, 27 сьнежня (Орыент). Глаўны штаб „Зялёнадубцаў“, беларускіх паўстанцаў, заявіў, што паўстанцы і беларускае сялянства прызнаюць за свайго правадыра ген. Балаховіча, а сваім палітычным прадстаўніцтвам—Беларускі Палітычны Камітэт.

Ад Рэдакцыі. Беларускае сялянства мае свой законны ўрад, на чале якога цяпер стаіць Вацлаў Ластоўскі, дык подобныя заявы ня могуць быць ад сялянства.

ШТОДЗЕННЫЯ ВЕСТКІ.

Пятніца, 24-га сьнежня 1920 *г.*

Домбскі, старшыня польскай мірнай дэлегацыі, паслаў Іоффэ, старшыні расейскай мірнай дэлегацыі ноту, у якой дамагаецца, каб пакаралі тыя расейскія ваенныя атрады, якія перайшлі нейтральную паласу ля Клецка, напалі на двары Пулкавічы і Смолевічы і абрабавалі іх.

Француская газэта „Echo de Paris" піша, што бальшавікі зьбіраюць вялікія сілы ўздоўж заходняй граніцы. Найлепшых 8 дзівізій стаяць ля Пскова, а 4 дзівізіі ля Лугі і Гатчыны.

У Расеі сканфіскаваны ўсе кажухі ў прыватных асоб, а ў Швэцыі і Англіі расейскім урадам заказана сукна для абмундыроўкі на 500 міліёнаў франкаў.

Польскія газэты ня вераць бальшавіцкай дыплёматыі і прадасьцярагаюць польскі ўрад быць на варце.

Літоўскія дыплёматы, якія вярнуліся з заграніцы, спадзяюцца, што Англія ў спрэчцы Літвы з Польшчаю станець на бок Літвы.

У Чэхіі заарыштавана шмат камуністаў. Усе турмы імі поўныя.

У Італіі тысячы ваенных інвалідаў сабраліся перад будынкам парламэнту, дамагаючыся, каб ім падвысілі пэнсію. Яны прарвалі ланцуг жандараў, стралялі і кідалі ў вокны каменьнем. Міністр Джыоліці дакляраваў выпаўніць іх дамаганьні, тады маніфэстанты разыйшліся.

Грэцкі кароль Канстанцін, скінуты раней з каралеўства, цяпер зноў вярнуўся ў Грэцыю.

На 15 сьнежня Савецкі ўрад, як паведамляюць спозьненыя газэты, меўся склікаць у Маскве конфэрэнцыю прадстаўнікоў аўтаномных рэспублік Расеі, на якую запрошаны татары, башкіры, кіргізы, чувашы, прыволжанскія немцы і туркестанцы. На павестцы конфэрэнцыі нацыянальная палітыка федэратыўных рэспублік.

Бразільскі ўрад прыслаў Жыдоўскаму Камітэту ў Кішынёве афіцыяльнае запрашэньне для 2500 жыдоўскіх сем'яў, каб яны ехалі ў Бразілію, як колёністы. Усе выдаткі на пераезд урад прыймае на сябе.

За астатнія тры месяцы ў Бэрліне вярнуліся ў іудзейскую веру 30 жанчын і 4 мужчыны.

Субота, 25-га сьнежня 1920 *г.*

Рэволюцыя ў Ірляндыі ня сьціхае. У часе спатычкі з паліцыяй пад Тыпэрэры сінфэйнэры ўзялі ў няволю 40 ангельскіх палісмэнаў, 10 чалавек забіта і шмат ранена.

На конгрэсе прускіх нацыяналістаў ў Кенігсбергу прамоўцы казалі, што не адмовяцца ад Страсбурга і Данцыга і што хочуць паваропу манархіі.

Нямецкія купцы ў Бэрліне ахвяравалі 5°/о з перадсьвяточнага абароту на абарону Верхняй Сілезіі.

Лацьвія страшэнна нездаволена, што Ліга Народаў не ўзяла яе да сябе. Латыская прэса жаліцца на тое, што Ліга народаў прызнала Лацьвію ўсяго de fakto (фактычна) і то толькі тады, як трэба было стварыць фронт проці бальшавікоў. Тымчасам Савецкая Расея прызнала яе de jure (па праву).

Чуткі аб пакушэньні на Леніна не падцьвярджаюцца.

З Рыма (Італія) паведамляюць, што генарал Кавіглія ставіць д'Аннунцію варункі: каб ён ачысьціў астравы і ўсе месцасьці, якія на моцы трактата будуць належаць Юга-Славіі, каб ён распусьціў і выдаліў узброеныя сілы, не сфармаваныя з жыхароў Рыекі, каб выдаў судны і інш.

З Прагі паведамляюць, што над актамі па працэсу заарыштаваных камуністаў працуюць 20 сьледчых судзьдзяў. У Хадоніле, дзе ў працягу 24 гадзін была абвешчана работніцкая рэспубліка, заарыштавана 47 камуністаў.

Генарал Сямёнаў выехаў у Японію.

Латышскі Устаноўчы Сойм пастанавіў, што прэзыдэнта будзе выбіраць парламэнт (сойм).

З Буэнос-Айрэса паведамляюць, што ў часе землятрасеньня забіта 50 чалавек ранена 300, некалькі вёсак зьнішчажана.

Нядзеля, 26 сьнежня 1920 *г.*

Дзеля таго, што дзень пасьлясьвяточны, газэты ня выйшлі.

Панядзелак, 27-га сьнежня 1920 *г.*

Латыскія газэты зноў пішуць аб небасьпецы для балтыцкіх гаспадарстваў з боку бальшавікоў.

Старшыня савецкай мірнай дэлегацыі Іоффэ падаў польскай дэлегацыі новую ноту, у якой пратэстуе проці дрэннага абхаджэньня з палоннымі дактарамі і міласэрнымі сёстрамі ў лагерах для палонных у Польшчы.

З Чарнавіц цераз Веру даходзяць весткі, што галоўны штаб бальшавіцкіх войскаў знаходзіцца ў Смаленску. Штаб паўдзённага фронту перанёсься з Кацярынаслава ў Кіеў. У склад паўдзённага фронту ўваходзяць дзьве арміі: 14-я расейская і 1-я ўкраінская, якую арганізаваў вядомы ўкраінскі пісьменьнік і баец за незалежнасьць Украіны Віньнічэнка.

Ллойд-Джордж на банкеце парламэнцкага хаўрусу, зробленым у чэсьць ангельскіх прадстаўнікоў у Лізе Народаў, сказаў прамову, у якой прагаварыўся, што Ліга Народаў ня можа споўніць сваё заданьне, калі ня ўсе гаспадарствы будуць у яе ўваходзіць.

Амэрыканцы маюцца склікаць паміжнародны конгрэс у Вашынгтоне з мэтаю агульнага разаружэньня.

Пашырыліся чуткі, што Польшча варочаець Падэрэўскага з пасады свайго галоўнага прадстаўніка ў Лізе Народаў.

У Маскве адчыніўся зьезд саветаў Маскоўскай губэрні. Старшынем Каменеў.

Першае паседжаньне ўсерасейскага зьезда саветаў пачалося 22-га сьнежня ў Вялікім тэатры ў Маскве. Зьявілася 1395 дэлегатаў, у тым ліку 1211 камуністаў, адзін бундавец, рэшта — беспартыйныя. Пасьля рэферату рады народных камісараў аб загранічнай палітыцы будуць разгледжаны пытаньні, як адбудаваць народнае багацьце, прамысловасьць і комунікацыю, як разьвіваць сельскую гаспадарку і даваць помач гаспадарам, цэнтралізаваць дзеяльнасьць савецкіх устаноў у сталіцы і ў правінцыі і змагацца з бюракратызмам.

Мае адбыцца новагодняя парада старшынь міністраў Італіі, Францыі і Англіі. Амэрыканцы і японцы не запрошаны.

Становішча францускага ўраду міністра Лейга пахіснулася праз загранічную палітыку. Францускі сойм выказаў яму веру большасьцю толькі 300 проці 230 галасоў.

Савецкі пасланец Красін згаджаець на гандаль з Савецкай Расеяй ужо самыя вялікія ангельскія фірмы. Ен дэкляруець аддаць концэсіі на газу ў Баку.

Да старонак, якія пачынаюць гандлёвыя зносіны з Савецкай Расеяй, далучаецца таксама Галяндыя.

Нямеччына заявіла урадам коаліцыйных гаспадарстваў, што ня можа выплаціць цаўгоў за сьнежань месяц, якія трэба аддаць прыватным асобам і якія былі зроблены найболей у 1919 годзе.

Ангельскае пасольства ў Канстантынопалі дазволіла ангельскім караблям заходзіць у расейскія порты ў Чорным моры.

Ангельскі і італьлянскі пасланьнікі выяжджаюць з Афінаў.

Аўторак, 28-га сьнежня 1920 *г.*

Літоўскі міністр Вальдэмарас падаў Радзе Лігі Народаў ноту, у якой заяўляе, што пастанова Шардыны пярэчыць рэзолюцыі Лігі і пагражае спакою Літвы.

Красін паслаў ноту Ллойд-Джорджу, у якой вымагае, каб Англія споўніла варункі конвенцыі аб абмену палоннымі.

Перапіс насяленьня, зроблены 1-га кастрычніка ў Японіі, паказаў, што колькасьць жыхароў дасягае цыфры ў 77.005.510.

У Нарвегіі зялезнадарожныя і іншыя забастоўкі.

Савецкі ўрад пастанавіў распачаць з Новага Году зьнішчэньне грашовай сыстэмы. Камуністы спадзяюцца, што нашыя ўнукі будуць знаць грошы толькі па рысунках у гістарычных кнігах.

У Маскве ёсьць тайны нямецкі прадстаўнік пры бальшавіцкім урадзе.

Серада, 29-га сьнежня 1920 *г.*

У зьвязку з савецкімі нотамі польскаму ўраду, выйшла паведамленьне ад Дэпартамента Краёвай Абароны Сярэдняе Літвы, што Сярэдняя Літва, ня маючы супольных граніц з Савецкай Расеяй ня робіць для яе небасьпекі, што яна лічыць для сябе абавязковым польска-савецкі прэлімінарны трактат і, што на яе тэрыторыі ня было і няма войскаў Савінкова ці Балаховіча.

Домбскі адказаў Іоффе на яго ноту аб ген. Жэлігоўскім, што ў польскім калідоры ёсьць даволі войска, каб нікога ня пусьціць прайці праз яго.

Зьезд Саветаў у Маскве аднагалосна выказаў веру свайму ўраду ў яго концэсіоннай палітыцы.

З Літоўскага жыцьця.

Навуковае таварыства.

28-га сьнежня ў будынку Літоўскай гімназіі ў Вільні (Юраўскі, 33) адбыўся сход Літоўскага Навуковага Таварыства. Парадак: рэферат доктара Басановіча аб літоўскіх песьнях і казках; 2) рэферат ксяндза Сепеціса аб асьвеце на Ліцьве да рэформацыі і 3) рэферат прафэсара М. Рэйніса.

29-га сьнежня тамжа адбыліся два сходы Таварыства на якіх разгледжаны бюджэт і чыталі рэфераты вядомы літоўскі пісьменьнік палітычны і грамадзкі дзеяч М. Біржышка і Ф Аўгустайціс.

Флот.

Ад дырэктара літоўскага параходнага таварыства М. Ічаса і капітана Стуўпінаса прыйшла з Лёндану тэлеграма. Пачатак літоўскаму камэрцыйнаму флоту ўжо пакладзены. Амэрыка-літоўскае параходнае таварыства купіла з дапамогай двух дырэктароў банка Шылуна і Петкуса шэсьць новых параходаў, Адзін з іх ужо ў дарозе ў Мемель цераз Стакгольм, а рэшта будуць скончаны да 15-га сьнежня, 5 студня, 1 марца і ў красавіку 1921 г. Усе параходы тыпа транспартных судоў і прызначаюцца да рэйсаў паміж Літвой і Англіяй, Галяндыяй, Скандынавіяй і Нямеччынай. Дзеля пасажырскага руху між Літвой і Амэрыкай прызначаюцца яшчэ два параходы.

Весткі з Менску.

— З дастаўленага ў нашу рэдакцыю № 8 газэты беларускіх рэволюцыянэраў „Змаганьне", якая выходзіць у Менску два разы на тыдзень, мы даведаліся, што 25-га сьнежня 1920 г. у Менску-ж мела распачацца конфэрэнцыя Беларускай партыі соцыялістаў-рэволюцыянэраў.

— У Беларуцкай воласьці, Менск. пав., на зьезьдзе вясковых рад для выбараў дэпутата ў павятовую менскую раду выбраным аказаўся вядомы беларускі рэволюцыянэр т. Трахімаў.

— Зьезд Астрашыцка-Гарадзецкае воласьці, Менск. пав., выбраў сваімі дэлегатамі на зьезд Радаў Беларусі вядомую беларускую дзеячку, лідэрку эсэраўскае партыі т. Паланею Бадунову і т. Маркевіча.

— У наказе дэлегатам сяляне заяўляюць, што падзеленая Беларусь павінна быць сабранай ў адну незалежную рэспубліку. Яны дамагаюцца, каб на мірных перагаворах былі беларускія прадстаўнікі, каб чужацкія войскі былі выведзены з Беларусі, а замест іх павінна стаць беларуская армія, каб былі вернуты сотні тысячаў беларускіх жаўнераў, якія памаглі Сав. Расеі разьбіць Врангеля, каб ня было рэквізыцыяў і інш.

— Апрача „Змаганьня", у Менску выходзіць штодзенная газэта ў беларускай мове пад назовам „Савецкая Беларусь". Працуюць у ёй выдатныя беларускія журналісты.

Тутэйшае жыцьце.

„Віленскае Словэ" піша аб тым, што сярод беларускіх дзеячоў пануець нездаваленьне з прычыны звальненьня з паліцыі міліцыянэраў-беларусаў.

Дзеяльнасьць бежанскага аддзела Дэпартамэнта Соцыяльнае Абасьпекі замінаець адсутнасьць, патрэбнага ліку вагонаў.

З 20 сьнежня цераз бежанскі аддзел прайшло 1420 чалавек.

З Польшчы вярнулася 554 чалавекі.

З Расеі прыехала 864 чалавекі.

Усё бежанцы дастаюць дармавы праезд.

Нявыехаўшыя дагэтуль бежанцы разьмешчаны на Садовай 25. Агульны лік іх не перавышае 350 чалавек. Кожнаму бежанцу выдаюць штодня паўхунта хлеба, два разы на дзень каву і абед.

Хворым даюць раду ў амбулаторыі.

Зачынена ўладаю літоўская газэта ў польскай мове „Голас Літвы" і выйшла новая газэта „Звон Літвы".

Польская партыя соцыялістаў Літвы і Беларусі аднавіла выданьне газэты „Przełom". Рэдакцыя і адміністрацыя месьціцца на Губэрнатарскай 4.

Да генарала Жэлігоўскага хадзіла дэлегацыя ад унівэрсітэта з просьбаю, каб ня seклі унівэрсітэцкі лес у Закрэце

Школьны аддзел.

Беларуская Вучыцельская Сэмінарыя.

У студні месяцы 1921 г. пачнецца занятак у Беларускай Вучыцельскай Сэмінарыі. Сэмінарыя будзе з 4-х годнім курсам. Сёлета адчыняюцца толькі дзьве клясы 1-ая і 2-ая. Апрача звычайных сэмінарскіх прадметаў, у сэмінарыі будуць праходзіцца яшчэ новыя языкі. У сэмінарыі будзе яшчэ і пансіон. Пяршынство будзе давацца дзяцём беларускіх вучыцялёў. Сэмінарыя мяшаная, значыцца, будуць прымацца хлапцы і дзяўчаты. Яшчэ пакуль што канчальна не ўстаноўлена, дзе будзе закладзена сэмінарыя ў Вільні ці на провінцыі. Далейшыя весьці аб сэмінарыі дадзем у чародным нумары „Н. Д.".

Пэнсія вучыцялем пачатковых школ.

Дэпартамэнт Асьветы ўстанавіў з сьнежня месяца 1920 г. ніжэйпаказаную норму пэнсіі вучыцялём пачатковых школ. Норма гэтая аднасіцца аднолькава як да беларускіх, так і да польскіх вучыцялёў.

Усе вучыцялі паводле свае адукацыі дзеляцца на 1) кваліфікаваных, 2) некваліфікаваных і 3) з адукацыяй ніжэй 3-х кляс. Да першае катэгорыі адносяцца вучыцялі, што скончылі 8 кл. гімназіі, вучыцельскія сэмінарыі або раўназначныя з імі школы. Да 2-ое катэгорыі адносяцца вучыцялі з ніжэйшай адукацыяй, але скончыўшыя ня меней 3 клясаў. Вучыць ў Вільні і павет. мястох маюць права толькі дзьве першыя катэгорыі.

Вучыцялі т. зв кваліфікаваныя дастаюць пэнсіі ў месяц у Вільні 3500 мр. у паветовых мястох 3000 м. і на вёсцы 2500 мр. Невыкваліфікаваныя у Вільні — 3000 мр., у павет. мястох – 2500 мр. і на вёсцы 2000 мр. З адукацыяй ніжэй трох кляс—на вёсцы 1800 мр. Вучыцялі кваліфікаваныя дастаюць яшчэ за кожныя тры гады, правучаныя ў школе 250 мр. Усе сямейныя вучыцялі дастаюць дадатак насям'ю 1000 марак у месяц. Вучыцялі несямейныя (дзяцюкі ці дзяўчаты), калі маюць на сваім утрыманьні каго-небудзь з свае радні, таксама маюць права на сямейны дадатак, але ад удзяржаньні імі каго-небудзь з радні павінны давесьці дакумэнтальнымі даннымі (прыкладам, пасьведчаньне міліцыі або воласьці).

Курсы беларусазнауства для вучыцялеу.

Курсы беларусазнаўства для вучыцялёў, якія яшчэ не праходзілі падобных курсаў, пачнуцца 31 сьнежня 1920 года Лекцыі будуць у сялі Беларускае гімназіі (Вострабрамская, 9). Усе слухачы павінны зарэгістравацца ў канцэлярыі курсаў у тэй-жа будоўлі. Кожны дзень заняткі будуць пачынацца ў 10 гадзіне зраньні.

Чытаюць: беларускую мову—Я. Станкевіч, старадаўную беларускую літэратуру—Б. Тарашкевіч, новую і навейшую беларускую літэратуру—М Гарэцкі, гісторыю Беларусі—М. Кахановіч, пяньне—Ф. Згірскі. Тры лекцыі з гігіены прач. д-р Ант. Краскоўскі.

Аправізацыйная кроніка.

— У Варшаве на Сярэднюю Літву вызначана 100 вагонаў солі. Міністэрствам Аправізацыі зроблены загад у саляныя капальні ў Вялічку, каб 50 вагонаў адправіць у Вільню без чарады. Можна спадзявацца, што гэта соль пачне прыхадзіць яшчэ ў сьнежні.

— Віленскі Саюз Коопэратываў закупіў 2 вагоны солі для заменнага гандлю. Гэта соль была абмылкова з Брэста адпраўлена ў Ліду на імя рэфэрэнта аправізацыі і ім рэквізавана. Спадзяюцца, што замест рэквізаванай солі на гэтых днях прыдуць новыя два вагоны ў Вільню.

— Дэпартамэнт Аправізацыі атрымаў дзьве цыстэрны цяжкага бэнзіну і 14 вагонаў мёрзлых буракоў і морквы. Чуць не палова апошніх прадуктаў з адкрытых вагонаў украдзена на зялезнай дарозе.

— Віленскі Саюз Коопэратываў у апошні час атрымаў з сваіх таваразаменных пунктаў з Залесься адзін вагон жыта і з Беняконь адзін вагон рознага збожжа. Саюз спадзяецца да новага году атрымаць яшчэ два вагоны збожжа з Лынтуп, Паставаў і Глыбокага.

— Дэпартамэнт Аправізацыі дабіўся таго, што часьць прадуктаў і рознага дабра, вывезенага ў Пазнаншчыну пры находзе бальшавікоў у гэтым годзе, будзе вернута ў Вільню і ў гэтых днях можаць ужо прыйці.

— Магістрат атрымаў для раздачы гарадзкім жыхарам дзесяць вагонаў солі.

— У Лідзкі павет ужо пачала прыбываць соль і іншыя прадукты з Варшавы. Усе прадукты палучаюцца Лідзкім Саюзам, які зробіў дагавор з Польскім Міністэрствам Аправізацыі. Рэфэрэнт павета будзе толькі даглядаць за разьдзелам прадуктаў.

— Віленскі Саюз атрымаў з Варшавы зборны вагон розных тавараў коштам каля міліёна марак. Прыйшлі весткі, што надходзяць новыя вагоны.

— Спадзяюцца павялічэньня цэн на розныя гатункі мяса і мясных прадуктаў. Цэны на жыта дагэтуль павялічываліся і дайшлі да 850-900 м. за пуд, надзеі на зьмяншэньне няма. Соль становіцца таней і павінна значна паменшыцца ў цане.

— Цэны на цукер зьменшыўшыяся да 120 мар. за фунт у апошні час узноў пайшлі у гару. Зьмяншэньне тлумачыцца тым, што у Вільню нядаўна прывязьлі цукер. Цяпер ён узноў уздаражэў і пакуль не падвязуць новыя вагоны, мусіць, будзець даражэць.

Коопэратыуная кроніка.

— 23 студня (января) у Ваўкавыску назначаны Польскім Саюзам Коопэратываў „Сполэм“ зьезд прадстаўнікоў ўсіх Саюзаў часьці Беларусі, занятай палякамі. На зьездзе будзе разглядацца пытаньне аб адкрыцьці ў Баранавічах складаў Саюза „Сполэм“ і аб адносінах Саюзаў на Беларусі да атрымліваньня тавараў з гэтых складаў.

— Лідзкі Саюз Коопэратываў толькі паўстае на ногі, бо пры находзе бальшавікоў Урад гэтага Саюзу ўцёк. Саюз мае дужа мала тавараў і ня маець грошы, але моцна падтрымліваецца палякамі.

— У Горадні адкрыўся Саюз Коопэратываў і пачынае працу. Наняты два інструктары. Саюз атрымаў дапамогу ў сто тысяч ад Віленскага Саюзу Коопэратываў.

— У Вялейскім павеце, дзякуючы дарагоўлі паўстаець значны лік новых коопэратываў.

— 26 сьнежня пры станцыі Залесьсе назначаны зьезд прадстаўнікоў коопэратываў гэтага раёну з мэтай аб'яднацца ў закупачнае бюро, каб ня езьдзіць кожнаму коопэратыву паасобку ў Вільню, а складаць грошы ў Залесьсі прадстаўніку Віленскага Саюзу, а ён прывязе ўсе тавары вагонамі ў Залесьсе.

— Зарадзілася думка ў коопэратыўных кругах Віленшчыны залажыць у Вільні коопэратыўны банк. Вядомыя банкавыя дзеячы абяцалі сваю дапамогу.

Гандаль і промысел.

— У заінтэрасаваных урадовых кругах паўстала думка аб пажаданьні скупкі экспортных тавараў, якія ёсьць у значным ліку ў нашай староны.

Гавораць аб скупцы: шарсьціньня, лёну, альнянога семя, воўны, шэрсьці, сушоных грыбоў.

— Дэпартамэнт Аправізацыі вядзе перагаворы ў Варшаве аб скупцы для польскіх заводаў касьцей і спадзяецца за косьці атрымаць у замен розныя тавары і прадукты.

— Урадовая Камісія прыняла пастанову аб тым, каб прывоз розных тавараў у Сярэднюю Літву быў бы вольны, і хочаць палегчыць дастаўку прадуктаў і тавараў гандлярам, каб тым у свой чарод павялічыць увоз тавараў у Сярэднюю Літву.

— Цэны на скуру ў Вільні памяншаюцца. Чакаецца карасіна ў вялікім запасе; можна спадзявацца, што цэны паменшацца, але няма надзеі, што памяншэньне будзе вялікае.

ІНФОРМАЦЫЙНЫ АДДЗЕЛ.

Бібліатэка Беларускага Навуковага Т-ва будзе адчынена дзеля карыстаньня на месцы для навуковых мэт пасьля Новага Году ў памяшчэньні Т-ва пры Вострабрамскай вул. № 9.

Беларускае Выдавецкае Т-ва выдае ўсялякія кніжкі ў беларускай мове. Сябраў прынімае Урад Т-ва. Уступная плата — 50 м., сяброўская гадавая складка — 100 м. Адрэс Т-ва: Віленская вул. № 33, кв. 1 (адчынена ад 4 да 5 гадз. у дзень).

Бібліатэка б. „Знаніе“ мае багаты выбар кніжак да чытаньня ў розных мовах. Адчынена: 10—1 і 3—6 гадз. Адрэс: Віленская 33.

Беларуская Кнігарня „Беларускага Выдавецкага Т-ва“ мае на прадажы ўсе беларускія кніжкі. Адрэс: Завальная 7.

Беларускі Нацыянальны Камітэт месьціцца ў Вільні, Вострабрамская, 9, пакой № 5. Старшыня Ф. Ярэміч, сэкратар І. Яцкевіч. Робіцца рэгістрацыя беларусаў і даецца духоўная і матар'яльная помач.

1-я Віленская Беларуская Гімназія месьціцца на Вострабрамскай вул., 9. Дырэктар М. Кахановіч, інспэктар А. Дмахоўскі.

Беларускія пачатковыя школы ў Вільні. 1) Кальварыйская, 73; 2) Лідзкі тракт, могільнік; 3) Радунская, 27-а; 4) Зарэчча, Панамарская, 12. Навука бясплатная. У кожнай школе даецца дзяцём сьнеданьне.

Беларускі Школьны Аддзел. Вільня, Каўкаская вуліца (рог Вялікай Пагулянкі); 2, другі паверх, налева, пакой № 13.

Беларускі Вучыцельскі Саюз Канцэл. 1-й Віленскай Беларускай Гімн.

Прытулак Камітэта Помачы. Вострабрамская, 9 (будынак гімназіі). Загадчыца Л. Васілевіч.

Віленскі Саюз Коопэратываў Малая Погулянка, дом №

Коопэратыў „Райніца“ ў Вільні. Вялікая Пагулянка, 17.

Коопэратыўная друкарня „Друк“, Вільня, Вострабрамская, 5 (Пасаж). Там-жа Беларускае Выдавецтва У. Знамяроўскага.

Беларускі Клюб ў Вільні. Біскупская, 12.

Літоўская паліклініка. (Віленская вул. процi Дабрачын. зав.) прыймае хворых ў аддзяленьнях: хірургічных хвароб, унутраных, на вочы, акушэрства і гінеколёгіі. Пользу даюць адмыслоўцы за самую невялічкую плату.

У чародным нумары між іншым будзе зьмешчаны абшырны агляд коопэрацыі у 1920 годзе Станіслава Чыжэўскага, агляд беларускае літэратурна-выдавецкае працы у 1920 годзе--А. Л., новагодняе апавяданьне -- Ганны Душэўскай, вершы і інш.

Дазволена Ваеннаю Цэнзураю. Рэдактар-Выдавец М. ГАРЭЦКІ. Кооп. Тав. „ДРУК“, Вострабрамская 5.